

KNJIŽNIČAR SISTEMAC – POSAO ILI ZANIMANJE?

Mladen Masar
Gradska knjižnica Zadar
mladen.masar@gkzd.hr

Mladen Masar preveo je za Hrvatsko knjižničarsko društvo knjigu Thomasa Wilsona *Systems Librarian*. Budući da i sam radi na poslovima 'sistemskog knjižničara' ili, kolokvijalnije, 'knjižničara sistemca' u zadarskoj Gradskoj knjižnici, Wilsonova knjiga dodatno je potaknula njegova razmišljanja o statusu te vrste uposlenika u hrvatskim knjižnicama. Ta je razmišljanja efektno prikazao posterom intrigantnog naslova *Knjižničar sistemac, posao ili zanimanje?* na sedmom AKM-seminaru. Kako već više od dva desetljeća ovo zanimanje izmiče klasifikaciji, te kako bismo sačuvali živost Masarova izlaganja, odlučili smo taj problem predstaviti u ovom zborniku u neformalnijem obliku, tj. kroz razgovor vođen uz njegov poster.

Tko je knjižničar sistemac?

Riječ je o poslu ili zanimanju usko vezanom uz automatizaciju knjižnica, kao posebnom segmentu informacijskih tehnologija. Ukratko: knjižničar sistemac jest onaj koji provodi automatizaciju knjižnice.

Knjižničarem sistemcem, kao nekada knjižničarem, postaje se slučajno. Tako sam ja, na primjer, došao u zadarsku Gradsku knjižnicu početkom 1997. vratiti knjige i ostao raditi kao 'webmaster', govoreći sam sebi: 'Dobro je, ima puno knjiga i puno kompjutera, a to su dvije stvari koje najviše cijenim: gradivo i alat intelektualnog rada'.

U ovom je kontekstu sigurno zanimljiva knjiga *The Accidental Systems Librarian* Rachel Singer Gordon. Gotovo svaka veća knjižnica, naime, ima među svojim djelatnicima nekog koji se odmetnuo u 'kompjutoraše' ili je, došavši u knjižnicu iz neke druge branše, postao 'knjižničar' koji se bavi računalima. Ti naši 'kompjutoraši' često su opterećeni svime onime čime se razbukovala informacijska industrija okomila na njihove ustanove. Stoga se oni, zagušeni računalnim smogom, često pitaju jesu li 'uopće više knjižničari'. Neki se pak (samo)proglase 'sistemicima', 'kompjutorašima', programerima, a neki prozovu kojim drugim, jednako (ne)preciznim nazivom.

Kakav je status knjižničara sistemca?

Zagrijan za ideju profilacije sistemskog knjižničarstva prevodio sam knjigu *Systems Librarian*. Prijevod sam dovršavao u vrijeme kad sam sve manje radio kao sistemac (i moram reći da mi je zbog toga žao). Trenutno radim na poslovima

odnosa s javnošću za zadarsku Gradsku knjižnicu. Sistemci su možda tako dobili glasnogovornika koji će pokušati zastupati, promicati i obraniti zanimanje knjižničara sistemca.

Moj je, naime, stav da je knjižničar sistemac zanimanje, iako se u našoj knjižničnoj praksi tretira kao posao. Spomenute knjige na tu temu (*Systems Librarian, The Accidental Systems Librarian*), zatim živa internetska raspravišta koja se bave pitanjima iz domene sistemskog knjižničarstva (npr., web4lib), terminološke dubioze i slično, pokazatelj su da se radi o zanimanju.

Iako ne poznajem dovoljno stanje u hrvatskom knjižničarstvu, ipak mogu ustvrditi da ne postoji usuglašenost o postojanju ili nazivu zanimanja. A mogu spomenuti i svoje iskustvo. Gradska knjižnica u Zadru i po ovom je pitanju načinila iskorak. U Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada Gradske knjižnice Zadar, nakon zamašne pravne procedure, unijeta je dopuna koja je prihvaćena na sjednici Upravnoga vijeća Gradske knjižnice Zadar 18. prosinca 2001. godine. Ta se dopuna odnosi na članak 17a, koji regulira status 'sistem administratora-pomoćnog knjižničara' na sljedeći način:

"Sistem administrator obavlja poslove održavanja pasivne i aktivne mrežne opreme, poslužitelja i računala u sustavu, redovite hardverske i softverske nadogradnje, educira korisnike i djelatnike Knjižnice, izrađuje i održava web-stranice, a obavlja i druge poslove vezane uz administraciju sustava.

Sistem administrator-pomoćni knjižničar obavlja i sve poslove pomoćnog knjižničara koji su opisani u članku 17. ovog Pravilnika.

Za obavljanje poslova i zadataka sistem administratora-pomoćnog knjižničara potrebno je 2 (dva) izvršitelja koji su odgovorni ravnatelju, a potrebno je da ispunjavaju slijedeće uvjete:

1. Srednja stručna sprema (SSS) tehničkog usmjerenja ili gimnazija
 2. Položen stručni ispit za zvanje pomoćnog knjižničara
 3. Probni rad od 3 mjeseca
 4. Znanje engleskog jezika
 5. Najmanje 6 mj. radnog iskustva na poslovima sistem administratora.
- Poslovi i radni zadaci obavljaju se u punom radnom vremenu."

Uvrštavanje ovog radnog mjesta u Pravilnik za svaku je pohvalu, ali dio Razvojne službe nazvan 'Računalno-komunikacijska služba', u koju to radno mjesto spada, nejasan je organizacijski entitet nasuprot, npr., 'Matičnoj službi' čije je djelovanje regulirano Pravilnikom donešenim od strane Ministarstva.

Kako je, s obzirom na opisani status, vrednovan rad knjižničara sistemca?

Iz opisane situacije mogu proizaći različita pitanja, pa i ono o vrednovanju rada knjižničara sistemca. Imenovan pomoćnim knjižničarem, bit će tako i plaćen, bez obzira na to bavi li se visokim dosezima struke (dviju struka!). Kad smo se zapošljavali, stariji su nam kolege prišapnuli da ne diramo u ovaj ili onaj tabu. Među njima je, svakako, 'bodovna lista'. Radeći u zadarskoj Gradskoj knjižnici, prošao sam knjižničarsku i svakovrsnu drugu obuku i u New Yorku, Helsinkiju,

Edinburghu itd. Koliko god sam se naslušao o plaćanju prema zaslugama, u svojoj praksi nisam svjedočio nikakvoj dramatičnoj promjeni u 'bodovnoj listi'. No, možda se stvari ipak kreću nabolje. U zadarskoj Gradskoj knjižnici jedna je od glavnih ideja skorašnje promjene načina poslovanja, plaćanje prema zaslugama: to je ono o čemu u inozemstvu pričaju kao o 'merit pay', a kod nas kao o stimulacijama i nagradama.

Sistemci, nezadovoljni plaćom, a nakon što je u njihovo dodatno obrazovanje uloženo poprilično sredstava, vrlo često odlaze iz knjižnica i zapošljavaju se na komercijalnom tržištu. Nije to samo naš problem, vidio sam to i vani. Mogu samo zaključiti da novaca ima, samo se uludo rasipa. Drugim riječima, besplatno obrazujemo kadar za privatnike!

Kakve su mogućnosti obrazovanja knjižničara sistemca?

Strukturirano, formalizirano, institucionalizirano obrazovanje knjižničara sistemaca u zemlji veličine Hrvatske još uvijek je nedosanjani san.

Koliko sam upoznat s nastavnim programom Katedre za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta u Osijeku, za budućeg sistemca bit će korisni kolegiji Osnove informacijske tehnologije, Oblikovanje baza podataka ili Digitalizacija knjižnične građe. I u programu Odsjeka za informacijske znanosti pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu nalazi se zanimljivijih predmeta za buduće sistemce (npr., Programiranje za web, Podatkovne komunikacije i mreže računala, Struktura podataka i Baze podataka, Engleski za informatičare, Multimedijalni sustavi, Automatizacija uredskog poslovanja).

Po mojem mišljenju, za sistemca je najbolje obrazovanje praksa. Međutim, da se ne bi u kontaktu s korisnicima osjećao kao 'zahrđali učitelj informatike', knjižničar sistemac mora proučavati barem popularnu računalnu periodiku (*Bug*, *Vidi* ili *PC chip*). U njoj se uvijek nađe korisnih savjeta, dok pridodani CD-ROM-ovi nude najnovije zbirke pomoćnih programa i demo-programa, što će itekako poslužiti ako je veza s internetom spora. Demo-verzije programa sistemac mora provjeriti prije drugih, mora se s njima 'poigrati'. Za te aktivnosti potrebno je novije računalo, po mogućnosti izdvojeno iz mreže i, naravno, vrijeme. Nakon upoznavanja, licenciranja i instalacije, vjerovatno će biti potrebno podučiti kolege. U međuvremenu će i sam učiti. Ako radi u narodnoj knjižnici, bavit će se računalima na najraznovrsnije načine, uključujući i instalacije igrice na računalima na dječjem odjelu. Zato nije zgoroga prelistati *Hacker*, *PSX* ili neki drugi 'gejmerski' časopis.

Stalno stručno usavršavanje sistemaca treba provoditi i putem različitih tečajeva (npr., tečajevi koje organiziraju prodavači opreme poput Cisco Akademije, zatim tečajevi Microsofta, Sun Microsystemsa i sl.). No, pritom treba naći mjeru između interesa globalnih kompanija i vlastite ustanove. Izvrsno će doći i tečajevi CARNeta.

Rachel Singer Gordon, u knjizi *The Accidental Systems Librarian* i kvalitetnoj pratećoj mrežnoj stranici, donosi zanimljive poveznice na online materijale – različite tečajeve i sl. Online materijali uglavnom znače brzu dostupnost i sporo usvajanje, ali ima sve interesantnijih multimedijalnih materijala, npr. video učilica.

Isto tako, i na policama u knjižnici naći će se knjiga iz kojih se mogu crpiti vrijedna znanja.

Ukoliko knjižnica svaštari s malo osoblja, sistemac se neće moći usko ograničiti na web ili neki drugi segment računalstva prema kojem gaji intiman odnos i koji je u njegovim snovima zauzimao središnje mjesto kada se zapošljavao u knjižnici. Morat će ponešto znati i o popravljanju. Znanje o tome najbolje se stječe u servisima računalne opreme. Na policama knjižnice postoje i naslovi poput 'Popravak računala'.

Što zapravo knjižničar sistemac radi?

Sistemac radi 'ono što drugi ne rade' ili, da karikiram, sve što radi na struju! Bez obzira zapne li računalo, pisac ili disketa, zvat će vas. Donekle je razumljivo da će vas zvati i kad se pokvari telefon. Međutim, nije baš prirodno da popravljate i fotokopirni stroj. Tako široko (proizvoljno) tumačenje opisa posla svrstava vas u 'tehnička zanimanja' (što god to bilo).

U pravilu, zaduženi smo za rukovanje bazama podataka, izradu i održavanje mrežnih stranica, administraciju mreže, nabavu i održavanje računalne opreme, pa i multimedijalne prezentacijske opreme.

Rukovanje bazom podataka obuhvaća različite poslove, npr., dostavljanje određenog skupa podataka korisniku ili srodnih podataka koje korisnik možda nije tražio, ali su relevantni. Odgovarajuća znanja za obavljanje tih poslova mogu se steći od dobavljača ili proizvođača baza podataka (npr., Oracle). Ambiciozniji knjižničari među sistemcima konzultirat će 'web4lib', 'SYLIB-L' i slična internetska raspravišta koja arhiviraju odgovore na pitanja usko vezana uz pretraživanje bibliografskih baza ili vizualne građe (CBIR) i sl.

Knjižnice, zbog sve naglašenijeg marketinškog usmjerenja, imaju sve kompleksnije, dinamičnije i interaktivnije mrežne stranice. Sam web razvija se tako brzo da su znanja i informacije o webu sve češće dostupne upravo na webu samom, u elektroničkom obliku. Najkorisnije je konzultirati različite forume na kojima se može postaviti pitanje i nadati se da će se naći netko tko je problem već riješio ili se upravo njime bavi.

Gradska knjižnica Zadar bila je prva narodna knjižnica u Hrvatskoj s WebPAC-om. Odmah po dolasku u Knjižnicu, prihvatio sam se izrade bogatije online brošure o Knjižnici. To je rezultiralo prvim značajnijim redizajnom stranica. Drugi je uslijedio tijekom organizacije dražbe umjetnina provedene u svrhu prikupljanja pomoći Knjižnici, a sljedeći nakon preseljenja u novu zgradu. Pri svim tim izmjenama stranica, 'webmaster' ('sistemac', 'kompjutoraš', kako hoćete) bio je izložen visokoj razini stresa jer je uz to obavljao i svoj redovni posao. Unatoč tomu, mrežnim stranicama nitko nije bio pretjerano zadovoljan, a ponajmanje on. Želja je bila izgraditi interaktivnu mrežnu stranicu čija bi se interaktivnost očitovala upravo u održavanju sadržaja, tj. čiji bi podaci bili sadržani u bazi podataka, a unos realiziran kroz obrasce. To nam je pošlo za rukom tek tijekom 2002. i 2003. kada je u Knjižnici, po drugi put, zaposlen 'webmaster'.

I administracija mreže uključuje široko područje djelovanja: održavanje korisničkih računa, omogućivanje čitanja elektroničke pošte, 'surfanje' webom, funkcioniranje bibliografske aplikacije, kako lokalno, tako i prema udaljenoj područnoj knjižnici, provođenje zaštite od virusa itd. Za takav raspon poslova nije jednostavno naći osposobljena mrežnog administratora. Tako se, npr., na oglas Gradske knjižnice javilo mnogo kandidata. U razgovoru s kandidatima koji su ušli u uži izbor, pokazalo se da precjenjuju svoje znanje, a da ne mogu odgovoriti čak niti na polovicu postavljenih pitanja iz domene administracije mreže. Tako smo se našli u dvojbi: odustati ili drastično smanjiti kriterije. Naposljetku smo se ipak odlučili za jednog kandidata koji se pokazao kao dobar radnik, a znanje iz područja mrežne administracije stječe 'uživo'. U dogledno vrijeme bit će to formirani mrežni administrator koji će sa znanjem stečenim u Knjižnici moći raditi, npr., u obližnjoj banci za dvostruko veću plaću.

Nabava se može kretati u rasponu od nazivanja lokalne računalne tvrtke kako biste, ispunivši narudžbenicu i dostavnicu, pribavili kabel za novu digitalnu kameru ili toner za pisač, pa sve do kupnje sustava što podrazumijeva raspisivanje natječaja, osnivanje povjerenstva, ocjenu i odabir ponuda.

Kupovanje (licenciranje) softvera uključuje uredno dokumentiranje, vođenje računa o isteku licencija, evaluaciju kroz probne instalacije, korespondenciju s dobavljačem.

Zbog poznavanja zakonitosti ovog područja, upravo će knjižničara sistemca zapasti i dužnost licenciranja elektroničkih izvora. Ili, u najboljem slučaju, pomagat će u tom poslu kolegama iz nabave/obrade. (A tko će za to vrijeme umjesto njega popravljati računala?)

Knjižničaru sistemcu uputit će se i svi upitnici koji od CARNet-a, Ministarstva kulture, Ministarstva znanosti i tehnologije i sl. dopijevaju u Knjižnicu.

Je li to opasno zanimanje?

Možda nije opasno, ali dosta šumi, dosta zuji, sve radi na struju. Za sve što bacamo u smeće moramo tražiti poseban kontejner, tzv. eko-otok. Redovito se, naime, radi o opasnim tvarima: iskorišteni toner se zbog praha koji sadrži treba slati natrag proizvođaču jer je strašno otrovan, stare baterije iz UPS-a imaju na deponijama posebne odjeljke. Gdje da bacimo 'crknute' miševe? Ili računala? Kamo s monitorima, kućištima? Blago nabavi ili katalogizaciji, oni još uvijek rukuju uglavnom papirom.

A je li ono opasno za druge?

Poznato je da se mnogi boje računala. Međutim, ljudi se boje i nas koji rukujemo računalima. Razlog je tome strahu nepoznavanje, odnosno nerazumijevanje računalnog medija. Neki sistemci taj strah namjerno hrane, neki čak krše profesionalne i etičke norme ponašanja. Jednom mi je kolega sistemac u opuštenom razgovoru priznao da je u ustanovi u kojoj radi znao 'ubijati' neke kolege samo zato jer mu je 'ta i ta odvratna babetina smjestila to i to'. Taj je podatak skandalozan za

cijelu branšu, ali može upućivati i na veliku odgovornost koju ima sistemac u svakodnevnom poslu. Jedino on može isključiti poslužitelje bez oštećenja, brisati podatke i 'ubijati'. Ako naš posao zastane makar na samo sat vremena, nastaju velike neugodnosti i za knjižničare i za korisnike. S druge strane, ako se u knjižnici nekoliko dana ili čak dva ljetna mjeseca ne signira, ne katalogizira i sl., da oproste kolege, ništa se dramatično neće dogoditi.

Što biste na kraju poručili hrvatskoj knjižničarskoj zajednici?

Uputio bih joj jedno pitanje: je li ovo zanimanje zaslužilo jasno definiranje i uvrštavanje u nomenklaturu zanimanja, te u skladu s tim odgovarajuće vrednovanje i njegova statusa iz čega onda proizlazi i odgovarajuće financijsko nagrađivanje?